

**ПРОБЛЕМИ
РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО
ТА ПРИРОДНО-
РЕСУРСНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ
РЕГІОНУ**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ
ПРАЦЬ**

Випуск XIII

№ 4

Київ 2007

ББК 65.049 (4 Укр)
УДК 332.1+336.531.2(477)
П 78

Затверджено постановою Президії ВАК України від 11 жовтня 2000 р., № 1-03/8 і включено до переліку № 6 наукових фахових видань України. Пролонговано Постановою президії ВАК України від 18 січня 2007 року №1 – 05/1 і включено до переліку №19 наукових фахових видань України.

Редакційна колегія:

Гурин В.А. - д.т.н., проф. (*голова, відповід. ред.*); Павлов В.І. - д.е.н., проф. (*заст.. відповід. ред.*); Меліхова Т.Л. - к.геогр.н., доцент, (*відповід. секретар*); Гринчуцький В.І. - д.е.н., проф.; Гуменюк В.Я. - д.е.н., проф.; Євдокименко В.К. , д.е.н., проф.; Кожушко Л.Ф. - д.т.н., проф.; Кравців В.С. - д.е.н.; Лазаришина І.Д. - д.е.н., проф.; Левицька С.О. - д.е.н., проф.; Павліха Н.В. - д.е.н., проф.; Римар М.В. - д.е.н., проф.; Харічков С.К. - д.е.н., проф.; Хвесик М.А. - д.е.н., проф.

Рецензенти:

Мішенін Є.В. - доктор економічних наук, професор;
Стельмашук М.А. - доктор економічних наук, професор.

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування.
Протокол № 9 від 17 грудня 2007 року.*

Збірник наукових праць висвітлює результати досліджень проблем фінансової політики та інвестиційного сприяння процесам просторового регіонального розвитку. Розглядаються теоретичні, методологічні і практичні аспекти трансформації економіки, соціальної сфери та природокористування.

Загальнодержавне видання. Свідоцтво державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України № 10457 серія КВ від 27.09.2005 р.

© Спілка економістів України, 2007;
© Національний університет водного господарства та природокористування, 2007;
© Інститут Європейської інтеграції, 2007.

Розділ 3	Зайнятість та соціальна інфраструктура	133
	Аналіз існуючих моделей соціального страхування	
	<i>Ясиновський Г.І.</i>	133
	Аналіз факторів, які сприяють розвитку ринку страхування життя в Україні.	
	<i>Фарат О. І.</i>	142
	Бюджетування і можливості його використання у бюджетних медичних установах	
	<i>Заячківська О.В.</i>	152
	Економіко-організаційні фактори підвищення ефективності транспортної системи міста	
	<i>Габрель М.С.</i>	161
	Туризм в Карпатському регіоні України: реалії і перспективи розвитку в контексті транскордонного співробітництва	167
	<i>В.С. Кравців, В.О. Полюга, О.В. Шмигельська.</i>	
	Шляхи удосконалення екологічного оподаткування в Україні	
	<i>Філіпів Р.С.</i>	178
Розділ 4	Природокористування та ресурсозбереження	188
	Використання водних ресурсів Закарпаття	
	<i>Левіцька С.О., Федів Р.Є.</i>	188
	Економічні інструменти інтенсифікації використання вторинних ресурсів	
	<i>Полінчук О.П.</i>	199
	Концепція еколого-економічної оцінки вартості об'єктів природно-заповідного фонду і антропогенно змінених ландшафтів	
	<i>Д.Й.Войтишина.</i>	205
	Особливості формування механізму екологобезпечного землекористування	
	<i>Подлевська О.М.</i>	214
	Раціональне використання водних рекреаційних ресурсів регіону	
	<i>Краєвська А.С.</i>	223
	Тенденції розвитку рекреаційно-туристичної сфери Львівщини	
	<i>Пилипенко С.М.</i>	233
	Управління ризиками багатоцільового екологічного комплексу	
	<i>Ковшун О.В.</i>	239
	Фінансове забезпечення процесу відтворення лісоресурсного потенціалу	
	<i>Данько Т.І.</i>	247

Заячківська О.В. (ст. викладач Національного університету водного господарства і природокористування)

БЮДЖЕТУВАННЯ І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У БЮДЖЕТНИХ МЕДИЧНИХ УСТАНОВАХ

У статті проводиться зіставлення понять „бюджетування” за різними науковими джерелами. Автором запропоноване удосконалення бюджетування із застосуванням програмно-цільового методу. Висвітлені відмінності програмно-цільового та постатейного методів розподілу бюджетних коштів.

The comparison of the concept “budgeting” in different scientific sources is carried out in the article. The author has proposed improvement of the concept “budgeting” with use of program-object method. There are elucidated the differences of program-object and item-by item methods of budget funds distribution

Ключові слова: бюджетування, бюджетування бюджетної медичної установи, бюджетування по статтях, бюджет по програмах, програмно-цільовий метод.

Складання бюджетів у практиці суб’єктів господарювання нашої країни не є новим. За часів колишнього Радянського Союзу практика розробки бюджетів які мали вигляд кошторису була звичним і, навіть, обов’язковим процесом, який використовувався при плануванні. Однак сучасне поняття “кошторис” і “бюджет” практично не відповідає тому, яке вживалося за часів командно-адміністративної системи. У переважній своїй більшості автори вживали ці терміни по відношенню до виробничих підприємств. На відміну від цього досвіду в сучасній економічній літературі вищевказаний термінологічний апарат вживається щодо бюджетної сфери, але ці поняття не є тотожними. В українській практиці на рівні бюджетної установи застосовується поняття кошторис, а на рівні держави – бюджет. Необхідно чітко розмежувати ці два поняття, щоб не виникала плутанина в яких моментах застосовувати поняття кошторис, а в яких – бюджет. А от

стосовно промислових підприємств й, особливо, у практиці зарубіжних компаній нині набуло поширення поняття “бюджетування” [1].

Питання бюджетування фінансово–господарської діяльності розглядали у своїх працях західні економісти – Г. Андерсон, Р. Брейлі, Е. Джонс, Д. Ірвін, Т. Карлін, С. Майерс, Ш. Міллз, Б. Нідлз, Дж. Сігел, Д. Хан, Дж. Шим та інші, які стали основоположниками найважливішого розділу фінансового менеджменту.

Цій же проблематиці присвячено праці вітчизняних вчених та вчених ближнього зарубіжжя – Алексеевої М.М., Балабанова І.Т., Білик М.Д., Бикова Є.В., Данилочкіної Н.Г., Голова С.Ф., Зятковського І.В., Кармінського А.М., Карпової Т.П., Керімова В.Е., Ковальова В.В., Павлюк К.В., Партина Г.О., Малаховського Ю.В., Мельник О.Г., Самочкіна В.Н., Стоянової О.С., Терещенка О.О., Харко А.Ю., Хруцького В.Е., Шеремета А.Д., Щіборща К.В. та інших [2].

Останніми роками і в Україні відбулись позитивні зрушення в сфері бюджетної системи України. Водночас постає необхідність переглянути низку законодавчих актів, оскільки від часу прийняття Бюджетного кодексу економічна і політична ситуація в Україні змінилася. На даний момент тільки ст. 7 Бюджетного кодексу, визначає, що принципам бюджетної системи оптимально відповідає *програмно-цільовий метод* [3]. Він передбачає класифікацію видатків бюджету за цільовими програмами. Цей метод спрямований на визначення першочергових цілей держави, складання програм для їхнього досягнення, забезпечення цих програм фінансовими ресурсами. Особливістю програмно-цільового методу є те, що бюджетні програми, які розробляються розпорядниками коштів, повинні відповідати стратегічним цілям держави і мати чітко визначену мету й завдання для кожного розпорядника, забезпечувати контроль за ефективним, цільовим використанням бюджетних коштів. але вони переважно стосуються характеристики бюджетування у виробничій сфері.

Однак, незважаючи на велику кількість фахових видань і досліджень, присвячених цій проблемі, одностайності в розумінні терміну “бюджетування” поки що не досягнуто [1].

Бюджетування є інструментом реалізації стратегії і тактики установи. З його допомогою можна більш точно і реально визначити місце установи в конкурентному середовищі. Бюджетування дозволяє згрупувати підрозділи установи між собою, розширити вузькі місця.

У табл. 1. відобразимо зіставлення визначень бюджетування за різними науковими джерелами.

Дослідження існуючих у літературі визначень у табл. 1 дозволяє зробити висновок про те, що бюджетування, з одного боку, є процесом складання оперативних фінансових планів, з другого боку виступає як плановий документ, а з іншого – управлінською технологією. Узагальнюючи все вище сказане та враховуючи специфічність бюджетних установ як суб’єктів госпо-

Таблиця 1

Зіставлення визначень бюджетування

Джерела	Визначення поняття бюджетування
1	2
Білобловський С.	<i>Бюджетування</i> це технологія фінансового планування, обліку й контролю доходів і витрат, одержаних від бізнесу на всіх рівнях управління, що дозволяє аналізувати прогнозовані й отримані фінансові показники [4].
Брігхем С.	Під <i>бюджетуванням</i> розуміють процес складання бюджетів, в яких поєднано інформацію про потреби фірми в готівкових грошах на основні активи і товарно-матеріальні запаси разом із визначенням часу, коли потрібно зробити платежі, та інформацію про затримки в надходженні сум за дебіторськими рахунками, дати сплати податків [5].
Ревинський І.А., Романова Л.С.	<i>Бюджетування</i> як складова частина фінансового планування фірми, перш за все оперативного [6].
Самочкин В.Н. и др	<i>Бюджетування</i> розглядається як система узгодженого управління підрозділами підприємства в умовах динамічно змінного, диверсифікованого бізнесу[7].
Самочкин В.Н., Калюкин А.А.	<i>Бюджетування</i> як цілісна, науково обґрунтована система збору, аналізу й обробки інформації, отриману із внутрішнього та зовнішнього середовища [8].
Стоянова Е.С.	<i>Бюджетування</i> як метод фінансового прогнозування базується на концентрації грошових потоків і зводиться, власне, до розрахунку фінансової частини бізнес-плану [9].
Шим Дж. К., Сигел Дж. Г.	<i>Бюджетування</i> є складанням бюджетів, які визначаються як фінансові плани й економічні регулятори відносин між структурними підрозділами фірми та фірмою із зовнішнім середовищем [10].
Харко А.Ю.	Під <i>бюджетуванням</i> у сучасних умовах господарювання слід розуміти планування діяльності підприємства шляхом розробки системи взаємопов'язаних бюджетів, комплексно орієнтованих на ринкові потреби і покликаних забезпечити стійкий фінансовий стан і поступальний розвиток підприємства відповідно до його головної місії і статутних завдань [11].

1	2
Бюджетний кодекс України	<i>Бюджет</i> – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами АР Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [12].
Жовновач Руслана Іванівна	<i>Бюджетування</i> – як елемент системи фінансового управління, результати якого оформляються системою бюджетів, узгоджених за напрямками діяльності та підрозділами підприємства [2].
Овдій Юлія Леонідівна	<i>Бюджетування в банку</i> – це управлінська технологія, яка поєднує процес оперативного фінансового планування, обліку і контролю операцій банку [14].

дарювання, для бюджетної сфери можна запропонувати таке визначення бюджетування.

На думку автора: *бюджетування бюджетної медичної установи* – процес складання бюджету за допомогою програмно-цільового методу, в якому відображена інформація про грошові потреби бюджетної медичної установи для її функціонування. Вживання у визначенні такого понятійного терміну як програмно-цільовий метод відповідає принципам до планування у бюджетній сфері та пояснюється тим, що в Україні, планування не зорієнтоване на тривалу стратегічну перспективу. Нині бюджети складаються за постатейним (традиційним) методом, визначеним законодавчо, що є зовсім не зрозумілим процесом, оскільки формат бюджету відбиває лише коди програм і певні цифри на фінансування, чого аж надто недостатньо, щоб забезпечити прозорість усього процесу [13]. Основні відмінності методів планування, які використовуються в бюджетній сфері показано нами в табл. 2.

Зробивши аналіз методів охарактеризованих у табл. 2, можна зробити такі висновки:

бюджетування по статтях є загально прийнятим методом розподілу бюджету у програмах державного сектору. Бюджети розподіляються згідно з типами ресурсів (заробітна плата, медикаменти, обладнання, і т.д.). З таких бюджетів важко визначити витрати на кожну з програм (наприклад, первинну допомогу, програми боротьби з конкретними хворобами) чи витрати на кожний окремих випадок. Постаттєві бюджети часто базуються на минулорічних зразках, і з кожним роком його змінюють тільки зважаючи на рівень інфляції. Часто накладаються суворі обмеження на переміщення фондів з однієї статті бюджету на іншу;

бюджет по програмах є корисним розширенням постаттєвого бюджету. Бюджет по програмах реорганізовує бюджет з урахуванням значних програм, що впроваджуються медичною установою чи групою установ. Він дає цілу низку переваг: по-перше, бюджет складається й планується на 3 – 5 років у розрізі програм, що дає розуміння громаді того, куди витрачаються їхні гроші; по-друге, на відміну від традиційного методу, обґрунтування видатків відбувається на основі визначення основних цілей і показників ефективності та результативності досягнення їх; по-третє, такий підхід побудований на основі прозорості та підзвітності, підвищує відповідальність керівників установ за досягнення визначених спільно з громадою результатів, що спонукає їх до ефективного управління. Отже, програмно-цільовий метод забезпечує комплексний підхід до формування та виконання бюджету.

Планування діяльності бюджетної установи в першу чергу стосується складання бюджету. На наш погляд, складання бюджету вимагає врахування ряду чинників, котрі мають вплив на величину видатків, фінансове становище і грошове й матеріальне забезпечення досягнення поставлених перед медичним закладом цілей.

Таблиця 2

Відмінності програмно-цільового та постатейного методів

Постатейний метод	Програмно-цільовий метод
1	2
на 1 рік (короткострокова перспектива)	Планування бюджету здійснюється на 3-5 років (середньострокова перспектива)
Видатки визначаються на основі усталеної практики, без оцінювання доцільності їх та якості бюджетних послуг тобто на основі даних попередніх років	Видатки визначаються на основі фактичних потреб громади та визначених цілей, при цьому встановлюються показники соціальної й економічної ефективності та результативності
Бюджетні функції бюджетної класифікації видатків (КЕКВ)	Бюджет складається за такими критеріями: видатки бюджетних програм статті економічної класифікації видатків (КЕКВ)
утримання мережі бюджетних установ	Бюджет спрямований на досягнення якнайефективніших, якісних результатів від витрачених коштів
Відповідальність за результати діяльності бюджетних установ не передбачено	Відповідальність за результати діяльності бюджетних установ та якість надаваних послуг персональна відповідальність
за „закритими” дверима	Прийняття рішень владою пропозиції виносяться на громадські слухання, де приймаються рішення

Основні з усіх можливих факторів, зображені нами на рис. 1.

Рис. 1. Чинники впливу на формування та обсяги бюджетів медичних закладів

Певного уточнення та деталізації вимагають регулюючі та економічні фактори. До регулюючих ми відносимо попит і пропозицію на медичні послуги, а до економічних – стан матеріально-технічної бази медичного закладу та ефективність її використання, інфляційні процеси, рівень дефіцитності бюджету, за рахунок якого здійснюється фінансування медичного закладу, продуктивність праці персоналу та ін. Таким чином, ефективність і якість управління в охороні здоров'я зрештою залежить від правильного планування сил і коштів, їх відповідності зростаючим потребам населення в медичній допомозі, пошук оптимальних співвідношень потреб і з економічними можливостями території і держави тощо.

Завдяки цьому можна запропонувати такий процес складання бюджету за допомогою програмно-цільового методу (рис. 2):

Рис. 2. Процес складання бюджету за допомогою програмно-цільового методу

З рис. 2 видно, що характерною рисою програмно-цільового методу є зосередження уваги на продуктивності. Продуктивність визначається як встановлення зв'язку між ресурсами й результатами діяльності, а результативність – це результати діяльності, які можна виміряти.

Отже, бюджетний підхід до підготовки програми бюджетних медичних установ є найбільш придатним методом у сьогоденній економічній ситуації в існуючих формах господарювання, бо бюджетування як система реалізується не лише для визначення причин і способів впливу на варіанти використання ресурсів, шляхом розрахунку числових характеристик керованих об'єктів. У бюджетування включається також механізм координації різних виробничих цілей і механізм контролю за виконанням прийнятих рішень. Іншими словами, бюджетування це складна модель прийняття виробничих рішень і механізму контролю за їхнім виконанням.

Література

1. **Бюджетування в управлінні торговельними підприємствами та їхніми об'єднаннями.** Тарасюк М., аспірант кафедри економіки підприємництва КНТЕУ. // Вісник КНТЕУ, № 6, 2003 рік, с. 105-109.
2. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит на тему: „**Бюджетування в системі управління фінансами підприємства**”. – Київ, 2006 р. // Жовнович Руслана Іванівна.
3. **Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів.** Левицька С.О., к.е.н. // Фінанси України, № 6 (103), червень 2004 рік, с. 33-38.
4. **Складові елементи процесу бюджетування.** Білобловський С. // Економіка, фінанси, право, № 8, 2002 рік, с. 20-25.
5. Брігхем С. **Основи фінансового менеджменту:** Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
6. Ревинский И.А., Романова Л.С. **Поведение фирмы на рынке услуг. Туризм и путешествия:** Учебное пособие. – Новосибирск: Изд-во Сиб. ун-та. 2001, с. 241-253.
7. **Гибкое развитие предприятия: Эффективность и бюджетирование.** В.Н. Самочкин, Ю.Б. Пронин, Е.Н. Логачев, В.И. Барахов, Л.Ю. Абрамова, С.В. Галактионов, Л.Д. Филимонов. – М.: «Дело» Лтд., 2000. – 352 с.
8. Самочкин В.Н., Калюкин А.А., Тимофеева О.А. **Бюджетирование как инструмент управления промышленным предприятием: (На примере «Тулмашзавод»).** // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – март-апрель. – с. 3, 5.
9. **Финансовый менеджмент: теория и практика:** Учебник / Под ред. Е.С. Стояновой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Перспектива, 2002. – с. 409-415.
10. Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. **Основы коммерческого бюджетирования:** пер. с англ. – СПб.: Пергамент, 1998. – 456 с.
11. **Бюджетування у процесі управління фінансовою діяльністю підприємства.** Харко А.Ю. // Фінанси України, науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал, № 9 (70), 2001 рік, с. 87-91.
12. **Бюджетний кодекс України** від 21.06.2001 року, № 2542-III (із змінами і доповненнями).

13. **Програмно-цільовий підхід до формування бюджетів як рушійна сила розвитку міст і громад України.** // О. Надрага, асистент з адміністративних питань, проєкт USAID „Реформа місцевих бюджетів в Україні”, аспірантка кафедри менеджменту, КНЕУ; В. Котляренко, асистент з питань інформування, проєкт USAID „Реформа місцевих бюджетів в Україні”.

14. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит на тему: „**Бюджетування в системі фінансового планування банків**”. – Київ, 2006 р. // Овдій Юлія Леонідівна.